

Етнографічна аспірантура при волинському науково-дослідному музеї (1927-1931 рр.)

Упродовж 1920-1931 рр. активну наукову та дослідницьку діяльність розгорнув на теренах радянської Волині етнографічний відділ Волинського науково-дослідного музею (далі – ВНДМ). Проведені на чолі з завідувачем відділу В. Г. Кравченком експедиційні дослідження традиційно-побутової культури населення регіону засвідчили статус волинського музейного осередку як фахової науково-дослідної установи.

Цілеспрямованість керівництва та працівників ВНДМ щодо перетворення закладу на професійну наукову інституцію, їх напрацювання у справі ґрунтовного дослідження рідного краю були належним чином оцінені провідними науково-освітніми установами країни. У травні 1925 р. на Всеукраїнській краєзнавчій конференції у Харкові Волинському центральному музею було офіційно надано статус “науково-дослідного” [3, 114].

На початку 1927 р. до впорядкування музейної справи в УСРР звернулися державний науково-методичний комітет та колегія Народного Комісаріату Освіти. На їх думку, музеї мали “бути по цільовій установці науковими установами з широкою політосвітньою роботою”. У резолюції про музейну справу в УСРР президії Укрнауки НКО УСРР від 2 квітня 1927 р., серед іншого, ставилося питання про музейну аспірантуру, зокрема, розглядався відповідний проект положення, було затверджено список музеїв, що мають право на аспірантуру, із зазначенням наукової галузі. Сім музейних закладів УСРР отримали право утворення на їх базі аспірантури, а саме: Центральний музей України (світове та українське мистецтво, археологія, етнографія), Всеукраїнське музейне містечко (порівняльна історія культів, історія друкарства, українське мистецтво, нумізматика), Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка (українське мистецтво, археологія, етнографія), Київський музей мистецтва (західне мистецтво), Дніпропетровський крайовий музей (археологія, народне мистецтво), Одеський історико-археологічний музей (антична археологія та мистецтво), а також Волинський науково-дослідний музей (археологія, українська етнографія) [4, 519].

У досліджуваній період проблема відсутності кваліфікованих спеціалістів-музейників стояла досить гостро. Існувала вона і у ВНДМ. Директор музею Ф. Мефедова у лютому 1929 р. підкреслювала у листі до В. Кравченка: “Наукових робітників обмаль, не всі відповідають вимогам роботи” [9, 150 зв.].

Відповідно до резолюції Укрнауки від 6 грудня 1927 р. при етнографічному та геологічному відділах ВНДМ було відкрито аспірантуру [6, 142] (помилковим є датування окремими дослідниками цієї події 1928 р. [3, 117]). “Своїм завданням вона ставила підготовку кваліфікованих музейних робітників з ухилом до краєзнавчо-етнографічної роботи” [15, 1]. Документи для вступу до аспірантури Укрнаука почала приймати ще у жовтні 1927 р. Проте через організаційну невизначеність, невчасне подання документів окремими аспірантами процес значно затягнувся [12, 48]. Перших чотирьох аспірантів Юрія Володимировича Герасимчука, Віталія Петровича Забродського, Мирона Степановича Сивайова, Осипа Оврамовича Ліпмана – розпорядчим засіданням Укрнауки було зараховано 18 грудня 1928 р. [12, 1]. Пізніше додаткові місця одержали Никанор Костянтинович Дмитрук, Яким Сельвестрович Зелениця, Іван Антонович Піонтківський [13, 1].

Навчальний процес розпочався з січня 1929 р.. Керівником аспірантів етнографічної секції став завідувач етновідділу В. Кравченко. Термін навчання слухачів складав три роки [13, 1-2].

Аспіранти могли отримувати під час навчання стипендію. Її нараховували за відповідною заявою до Укрнауки [13, 2-22] через Інститути народної освіти (далі – ІНО), в яких навчалися аспіранти [13, 12-20], або ж через музей, за умови, що стипендіат пропрацював у ньому не менше трьох років [13, 4]. Призначення стипендій було справою досить складною. Директор ВНДМ Ф. Мефедова не могла домогтися виділення коштів відразу на всіх аспірантів. Завдяки її зусиллям музей у січні 1929 р. отримав лише дві стипендії, що, звичайно, було недостатнім. Їх розмір становив 75 крб. на місяць [9, 140, 149]. На засіданні бюро волинської Секції наукових робітників (далі – СНР) 9 січня 1929 р. тарифно-економічна комісія у звіті про обстеження ВНДМ констатувала: “Цілком ненормально стоїть справа з аспірантурою: або вона є й тоді слід давати аспірантам стипендії й вимагати від них роботи по обслуговуванню Музея, або припинити зовсім заняття з аспірантами, що віддають цій справі лише вільний від інших обов’язків час” [14, 69]. Відсутність належного фінансового утримання досить негативно позначалася на роботі аспірантів. В. Кравченко відзначав, що “1-й рік аспірантури працюють кволо, бо нема стипендій, і вони мусять добувати засоби на існування” [12, 70].

Однією з умов для вступу до аспірантури було закінчення ІНО. Однак до вступників ставилися не дуже вимогливо. Аспіранти Я. Зелениця та І. Піонтківський на час вступу ще не здали своїх дипломних робіт до ІНО [13, 14, 22], що спричинило певні недоліки у роботі. В. Кравченко, незадоволений роботою І. Піонтківського, записав такий відгук про нього

у щоденнику аспірантури: “Закінчував ІНО, а в музеї обіцяв “Потім” відпрацювати! А “Потім” йому (І. Піонтківському – авт.) нема часу” [13, 23].

У перші роки діяльність аспірантури при музеї була організаційно невизначеною. У квітні 1928 р. В. Кравченко звернувся до етнологічно-краєзнавчої секції Харківської кафедри історії української культури з проханням “поділитися практичним досвідом у цій справі” [12, 59]. У відповідь відділу був надісланий “Операційний план” роботи аспірантури [12, 6164], проте цього було замало. На зборах житомирського бюро СНР 10 січня 1929 р. обговорювалося надіслане центральним бюро СНР положення про науково-дослідні кафедри. На цьому засіданні В. Кравченко разом із директором ВНДМ відзначили певні прогалини в ході організації музейних аспірантур. Зокрема, було зазначено, що згадане положення “обійшло аспірантуру при музеях”, що обидві аспірантури не об’єднані окремою адміністративною одиницею (“бюром”) і на них не виділено коштів. Не було чітко визначено, як така аспірантура повинна називатися – “секція” чи “кафедра”. Працівник архіву В. Гнатюк з свого боку зауважив, що “голова, секретар і принаймні один член бюро мусять мати утримання” [13, 28]. У щоденнику про роботу аспірантів В. Кравченко у квітні 1929 р. писав: “Керувати етнографічною аспірантурою зараз, коли брак реальних керуючих вказівок згори, надто тяжко. До всього – нема навіть того, щоб то десь чомусь можна було повчитися в тій справі – брак про це писаних джерел” [13, 29]. Відтак управління аспірантурою здійснювалося практично наосліп. Наукові керівники змушені були покладатися на власний досвід та інтуїцію, керуватися своїм баченням цієї справи.

Теми наукових досліджень, що були затверджені вже на початку функціонування аспірантури, здобувачі обирали самостійно. В основному аспіранти продовжували вивчення тих проблем, якими займалися в ІНО. Так Н. Дмитрук, навчаючись в інституті, брав участь у дослідженні гончарного промислу в м. Троянів Житомирського повіту [1, 375]. Саме “Тончарство” було обране ним як тема майбутньої дисертації. Продовжував розробку своєї кваліфікаційної роботи “Бджільництво” й Я. Зелениця. Ю. Герасимчук досліджував ткацтво, В. Забродський – рибальство, О. Ліпман – родильну обрядовість євреїв, І. Піонтківський – секти на Волині, М. Сивайов – народне мистецтво [13, 14].

Керівництво науковою і навчальною роботою аспірантів здійснювалося через колективні та індивідуальні обговорення, а також листування. Поштою пересилалися плани аспірантських робіт, програми, анкети, інші матеріали. Тільки за 1928 р. така переписка склала 72 листи [14, 68]. Вівся відповідний облік цієї кореспонденції.

Документацію аспірантури представляли загальний та індивідуальний для кожного аспіранта план і календар роботи [12, 2]. До плану додавалися пояснювальна записка і список джерел з “посиланнями на марксистську літературу” [13, 10]. Спочатку відбувалося обговорення плану з науковим керівником, визначалися основні структурні підрозділи майбутньої аспірантської роботи, давалися вказівки, як правильно написати пояснювальну записку. Складений план надсилався для погодження керівнику, і. при наявності недоліків, аспіранти повинні були його доопрацювати. Наприклад, “план праці для перескладання” було повернуто Ю. Герасимчуку, “тому, що складений ним план передбачає таку силу роботи, якої жодна людина протягом трьох років виконати не зможе, а тому й треба його зменшити” [13, 2]. План роботи в аспірантурі складався у трьох примірниках, з яких один залишався в музеї, а два інших надсилалися до Укрнауки [13, 3]. Матеріали щоденника аспірантури свідчать, що майже всі аспіранти (окрім О. Ліпмана та М. Сивайова) здали ці документи до середини березня 1929 р. [13, 3, 6, 10, 14, 22].

Проведення наукового дослідження та написання дисертації передбачало експедиційне вивчення обраного об’єкту, опрацювання значної кількості польових матеріалів, фондів етновідділу. Важливою складовою цього процесу був і збір аспірантами предметів музейного значення – джерел написання аспірантської роботи, які згодом передавалися до фондів етновідділу. В. Кравченко консультував аспірантів щодо збору цих предметів. Наприклад, працюючи з О. Ліпманом, він надавав “вказівки, як досліджуючи за темою, набувати й обробляти матеріальні речі, стосовні до праці, разом з малюнками до них, передавати до етновідділу, як ілюстративний матеріал” [13, 17]. Таким чином, неодмінною складовою аспірантської роботи мав бути не лише виклад підсумків опрацювання польових матеріалів, але й представлення їх у якості наочності.

До етновідділу передавалися не лише зібрані аспірантами речі, а й зроблені ними у ході експедицій замальовки, нотатки про різні явища народного побуту, що значно збагатило його зібрання.

Спрямовуючи аспірантів збирати предмети народного побуту, В. Кравченко також ознайомлював їх із методами опрацювання пам’яток [13, 7]. В. Кравченко надсилав аспірантам “зразки карток-супроводної для набутого експонату, а також для наукової обробки того експонату, щоб набута річ могла вступити до музею” [13, 10, 18]. Аспіранти мали складати “попереднього документа” [13, 11] на зібрані речі. Таким чином проводилося первинне вивчення та облікування предметів із зазначенням усіх вихідних даних (звідкіля річ надійшла, хто власник та ін.), короткою характеристикою-описом.

Окрім етнографічних матеріалів та відповідної літератури, аспіранти при написанні наукових робіт використовували також архівні джерела. Зокрема, з документами окружного архіву працювали І. Піонтківський – вивчаючи історію виникнення сект на Волині [13, 22] та М. Сивайов – будівництва на Волині [13, 26]. Для роботи в архіві слід було отримати допуск. Для цього науковий керівник писав на кожного аспіранта відповідного листа до директора окружного архівного управління з проханням дозволити користуватися архівними фондами.

Як джерело та ілюстративний матеріал аспіранти використовували також фотодокументи, хоча для їх виготовлення необхідно було оформити в Державному політичному управлінні дозвіл на фотографування [13, 4, 13].

Навчальний план аспірантури, крім написання дисертації, передбачав виконання аспірантами низки навчальних та дослідних завдань. По-перше, теоретична підготовка аспіранта включала опрацювання “мінімуму етнографічної літератури”, підготовку на її основі рефератів. Список літератури складався з праць по історії первісної культури, антропології, мистецтвознавства, російської та української етнографії, опублікованих етнографічних матеріалів П. Чубинського, Б. Грінченка, А. Братчикова, опублікованих програм по збиранню етнографічних матеріалів, енциклопедій. Окрім цього до списку було включено також наукові періодичні видання, зокрема, “Етнографічний вісник УАН” (1925-1929 рр.), “Записки історико-філологічного відділу” (1920–1929 рр.), “Этнографическое обозрение” (Москва), “Первісне громадянство та його пережитки на Україні” (1925-1928 рр.), “Україна” (друкований орган історичної секції УАН) (1924-1929 рр.), “Краєзнавство” (Харків), “Этнография” (1926-1929 рр., Москва-Ленінград) [12, 47].

Доповіді та реферати аспіранти готували самостійно і оголошували їх на зборах аспірантури згідно розкладу [12, 28]. Такі засідання були регулярними і проводилися щосуботи о 6 год. вечора [13, 22]. Інколи після зачитування доповіді на зборах аспірантури доповідача могли зобов’язати виступити з нею в інших організаціях, школах, на з’їздах [12, 23].

Постійним секретарем зборів був Н. Дмитрук [13, 21]. Теми доповідей визначав науковий керівник, хоча інколи аспіранти обирали їх самостійно. Вони охоплювали широке коло питань традиційної культури, а саме: народний побут, мистецтво, архітектуру, вбрання, їжу, вірування та знання, основні та допоміжні заняття, промисли, ремесла, традиційні засоби транспортування, звичаєво-правову, родинну та обрядову культуру [15, 56 зв.]. Усі доповіді писалися на основі “книжкових джерел”. За потреби науковий керівник надавав допомогу аспірантам у підготовці: визначав основні положення, забезпечував літературою. Для прикладу наведемо

запис щоденника аспірантури від 10 січня 1929 р. Я. Зеленицю було “інструковано про те, як має він сконструювати свою доповідь під назвою “Нове в етнографії”, а 26 січня йому ж було “дано літературу (за джерелами “Поля Ріве” й “Євгена Кагарова”)” [13, 14].

По-друге, аспіранти виконували практичну науково-дослідну роботу. Щоб оволодіти навичками дослідницької експедиційної роботи, вони активно залучалися до етнографічних експедицій музею та інших наукових закладів. Як зазначалося у попередньому підрозділі, аспіранти відділу брали участь у дослідженні Мархлевської порцелянової фабрики, німецького колгоспу при колонії Стара Буда Пулинського району, Мар’янівської скляної гуті, низки колгоспів у м. Пуліні [6, 112].

По-третє, аспіранти мали оволодіти методикою опрацювання зібраних матеріалів, їх систематизацією та обробкою. Для цього усі предмети музейного значення, а також записи респондентів, свої спостереження вони відповідним чином оформляли, складали облікові документи і передавали на зберігання до етновідділу.

По-четверте, оскільки аспірантура при етновідділі готувала не лише дослідників, але й “практичних організаторів музеїв, масових робітників”, аспіранти залучалися до роботи у ВНДМ. Вони мали ознайомитися з усіма стадіями музейної роботи: консервацією, інвентаризацією, експонуванням музейних предметів, укладанням путівника, підготовкою та проведенням екскурсій [12, 2]. Крім того, аспіранти залучалися до написання програм, і, зокрема, п’ятирічного плану вивчення національних меншин Волині [13, 16].

Забезпечення роботи аспірантури було цілком і повністю покладене на її куратора – В. Кравченка, який відповідально підійшов до налагодження роботи етнографічної аспірантури, особисто формував науковий та навчальний план роботи аспірантів.

Одним із завдань В. Кравченка як наукового керівника був контроль та методична допомога у проведенні аспірантами етнографічних досліджень та написанні наукових робіт. На початковому етапі опрацювання теми В. Кравченко допомагав здобувачам правильно структурувати роботу, визначити завдання кожного з етапів дослідження. Наприклад, у листі до Ю. Герасимчука від 1 лютого 1929 р. він писав: “в першу чергу мусить пильно дослідити... один процес ткацтва. Потім – порівняти, а далі – простежити еволюцію в техніці роботи, в зв’язку з економічним життям суспільства” [13, 2]. Н. Дмитруку вчений-етнограф теж радив “виявляти еволюцію розвинення кераміки (форма посуду й малюнок) в посуді” [13, 6]. Націлюючи аспірантів виявляти трансформаційні зміни у досліджуваних явищах, В. Кравченко вчив визначати закономірності у їх розвитку, дивитися на проблему ширше, а не описувати її окремі характеристики.

Як уже було відмічено, для проведення етнографічних досліджень на місцях В. Кравченко залучав широкі кола громадськості [2, 41]. До такої практики вчений привчав і своїх аспірантів. Тема наукового дослідження О. Ліпмана – “Народження у євреїв” – передбачала використання здебільшого усних свідчень. Тому вже в кінці січня 1929 р., фактично з початку навчання, В. Кравченко направив аспіранта до Рахилі Кесель з Славутинської єврейської професійної школи з тим, що вона “може бути його кореспонденткою по набуванню етноматеріалів про народження”. Невдовзі О. Ліпман вже інформував наукового керівника “про його наступну узв’язку з ученицями Славутинської єврофшколи” [13, 16]. Роботу по збиранню матеріалів через респондентів-учнів згодом було налагоджено і в першій трудшолі м. Новоград-Волинського, де працював О. Ліпман [13, 18]. В. Кравченко постійно підтримував аспіранта у цій справі: “давав вказівки про те, як організовувати йому своїх кореспондентів”, “як систематизовувати зібраний матеріал – розноска по конвертам” [13, 16, 17], ознайомлював з прийомами опрацювання зібраних свідчень.

Віддаленість місць проживання аспірантів певною мірою послаблювала їх зв’язок з науковим керівником. Щоб слідкувати за ходом аспірантських досліджень, В. Кравченко, окрім загальних зборів аспірантури, намагався систематично проводити індивідуальні бесіди-наради з кожним із аспірантів. Для цього В. Кравченко просив учнів при найменшій нагоді приїздити й ознайомлювати його із станом вивчення їхньої теми. Зокрема, у щоденнику аспірантури міститься зауваження, зроблене В. Забродському, “що, відбуваючи після з’їзду в Житоїрі (18/V) до Баранівки, не прибув до мене й не з’ясував стана його дипломової роботи” [13, 11].

На таких нарадах аспіранти звітувалися про хід їхньої праці, обговорювали подальші плани опрацювання джерел, окремі аспекти дослідження. У щоденнику, зокрема, детально занотовані бесіди В. Кравченка з М. Сивайовим “про те, як саме треба розуміти “народне мистецтво взагалі”, яка відмінність “українського народного мистецтва” (14 травня 1929 р.), про “роль мистецтва в суспільстві” (11 червня 1929 р.) [13, 25].

У листах аспіранти також неодноразово зверталися до В. Кравченка за поясненнями, вказівками, на які завжди отримували відповідь. В основному це були запитання щодо використання окремих джерел в аспірантських роботах, збору необхідних матеріалів, прохання щодо підбору літератури та уточнення хронологічних меж досліджень тощо [13, 3, 56, 11].

Важливо відмітити методичну допомогу В. Кравченка у проведенні аспірантами наукових досліджень. Окрім допомоги у розробці плану аспірантських робіт, ознайомлення з методами дослідження, вказівок щодо вивчення обраних тем, куратор аспірантури навчав користуватися розроб-

леними ним програмами вивчення тих чи інших галузей народного господарства. Зокрема, програми “Ткацтво” та “Рибальство” були надіслані Ю. Герасимчуку та В. Забродському відповідно 27 та 28 березня 1929 р. Запис щоденника про Я. Зеленицю: “Дано йому фольклорний матеріал, зібраний мною про бджільництво” [13, 14], – показує, що науковий керівник надавав аспірантам для опрацювання і зібраний ним етнографічні матеріали, намагався передати своїм учням набуті знання, методи та підходи у проведенні етнографічних досліджень.

Записи щоденника аспірантури цікаві тим, що в них подано характеристики аспірантів. Наприклад, про Н. Дмитрука занотовано наступне: “працював... протягом усього часу... цілком сумлінно. Хоч же має ту хибу, що надто переконаний у собі, а це де в чому відривало т. Дмитрука від мене, яко свого керівника” [13, 8]. В. Забродського охарактеризовано як такого, що “не завжди додержується слова, але при бажанні, а особливо, коли відчуває натиск, може працювати надто уперто й довго!” [13, 12]. Про М. Сивайова науковий керівник писав: “Я весь час пильно стежу за виконанням, власне за набуванням матеріалів в натурі – за проробкою їх, і бачу – жахається людина!... Мушу простежити ще й далі за цією людиною, щоб виявити, в чім справа – чого це він так боїться села?” [13, 2627]. Такі записи допомагають скласти уявлення про аспірантів, простежити становлення їх як науковців, дослідників, а також засвідчують уважність В. Кравченка, як керівника, до кожного з них, намагання визначити їх характер та особисті якості.

На жаль, на заваді ефективному завершенню навчання в аспірантурі стали об’єктивні суспільно-політичні обставини. За звинуваченням у проведенні злочинної діяльності, агітації щодо відокремлення України, у підтримці зв’язку з особами, які проводять контрреволюційну роботу, 17 вересня 1929 р. було арештовано вже далеко немолодого завідувача етновідділу В. Кравченка [5, 22]. Після численних допитів та знущань, не зібравши достатньої кількості “компромату”, 9 березня 1930 р. вченого було звільнено без притягнення до карної відповідальності [6, 119].

Незважаючи на те, що арешт значно підірвав здоров’я, В. Кравченко уже 17 вересня повернувся до роботи в етновідділі, який після тривалої відсутності керівника перебував у жалювливому стані. Вчений зробив усе можливе для відновлення діяльності аспірантури, спрямування її слухачів у русло активних наукових пошуків. У цей період він заохочує аспірантів до завершення їх дослідницьких праць і разом з тим проводить з ними низку монографічних досліджень підприємств та колгоспів.

Завершенням плідної роботи аспірантури при етновідділі ВНДМ стало рішення сектору науки НКО, згідно якого з 1 жовтня 1931 р. аспіран-

тури при провінційних музеях ліквідовувались. Їх слухачі могли перевестися до аспірантури новоствореного Інституту матеріальної культури у м. Харкові [6, 119]. Таким чином, провести перший випуск аспірантів етнографічної аспірантури ВНДМ здійснити не вдалося.

Далеко не всі аспіранти змогли продовжити навчання в аспірантурі Інституту матеріальної культури. Зокрема, талановитий мистецтвознавець М. Сивайов у 1931 р. влаштувався на роботу на посаду наукового співробітника до Петербурзького Ермітажу і пізніше активно підтримував зв'язки з своїм наставником В. Кравченком через листування [11, 80].

О. Ліпман продовжив навчання в аспірантурі і паралельно працював у Всеукраїнському музеї революції, теж на посаді наукового робітника [10, 100]. Н. Дмитрук поєднував навчання в аспірантурі з роботою у Всеукраїнському історичному музеї на посаді завідувача кабінету побуту [7, 122 зв.]. Ю. Герасимчука, попри його бажання поїхати до м. Харкова, не відпустили з учительської роботи у с. Квітень [8, 109].

Таким чином, незважаючи на організаційну невизначеність при створенні етнографічної аспірантури, значні фінансові труднощі, В. Кравченку вдалося налагодити і методично забезпечити навчальний процес підготовки висококваліфікованих наукових працівників, сформувати достойну зміну молодих фахівців етнографів, краєзнавців, музейників, навички та знання яких були високо оцінені провідними музейними закладами республіки.

Література

1. Гарбузова Л. Г. Сторінки біографії Н. К. Дмитрука / Л. Г. Гарбузова // VIII Всеукр. наук. конф. „Історичне краєзнавство і культура”: Наук. доп. та повід. / НАН України; Ін-т історії / Петро Тимофійович Тронько (ред.), Тетяна Федорівна Григор'єва (упоряд.). – К., 1997. – Ч. 1. – С. 374-378.
2. Дмитренко А. А. Становлення етнографічного музейництва на Волині / А. А. Дмитренко // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – Вип. IV. – С. 38-43.
3. Костриця М. Ю. Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, статі / М. Ю. Костриця. – Житомир: М.А.К., 2001. – 360 с.
4. Культурне будівництво в Українській РСР. 1917-1927. Збірник документів і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1979. – 667 с.
5. Лобода Т. М. Народознавець Василь Кравченко та процес „Спілки Визволення України” (За матеріалами судової справи Волинського ОВ ДПУ) / Т. М. Лобода // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка. Історія. – Вип. 40. – К.: Видавничий центр „Київський університет”, 1998. – С. 22-24.
6. Рукописні фонди Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (далі – РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського), ф. 15-1 „Кравченко В. Г.”, од. зб. 2 „Біографічні документи В. Г. Кравченка: автобіографія, анкета,

Етнографічна аспірантура при волинському науково-дослідному музеї (1927-1931 рр.)

характеристика, заяви, перелік друкованих праць, скарги, копія постанови про пенсійне забезпечення”, 1934 р. – Арк. 92-215.

7. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 15-4 „Кравченко В. Г.”, од. зб. 285 „Листи до В. Кравченка від Н. Дмитрука”, 1924-1929, 1932-1933 рр. – Арк. 23-134.

8. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 15-4 „Кравченко В. Г.”, од. зб. 369 „Листи до В. Кравченка від Ю. Герасимчука”, 1927-1932 рр. – 122 арк.

9. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 15-4 „Кравченко В. Г.”, од. зб. 395 „Листи. Мефедова Філіпіна Вікторівна, директор Волинського музею”, 1928, 1929, 1932 рр. – Арк. 143-151.

10. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 15-4 „Кравченко В. Г.”, од. зб. 401 „Листи до В. Кравченка від О. Ліпмана”, 1926, 1931 рр. – Арк. 73-105.

11. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 15-4 „Кравченко В. Г.”, од. зб. 435 „Листи до В. Кравченка від М. Сивайова”, 1931 р. – 80 арк.

12. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 16 „Волинський краєзнавчий музей”, од. зб. 7 „Аспірантура. Плани аспірантів, витяги з протоколів та інше”, 1928-1930 рр. – 61 арк.

13. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 16 „Волинський краєзнавчий музей”, од. зб. 10 „Кравченко В. Г. Щоденники про роботу аспірантів”, 1929 р. – 29 арк.

14. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 16 „Волинський краєзнавчий музей”, од. зб. 20 „Бюро Волинської секції Наукових робітників. Спілка Робос”, 1927-1929 рр. – 90 арк.

15. РФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 16 „Волинський краєзнавчий музей”, од. зб. 31 „Робота етнографічної кафедри при Волинському музеї”, 1928 р. – 10 арк.